

ปูราชินีแห่งท้องผาภูมิตะวันตก

ในบรรดาปูน้ำจืดทุกชนิด “ปูราชินี” จัดว่าเป็นปูน้ำจืดประเภทปูป่าที่มีสีสันสวยงามที่สุด โดยจะมีสีส้มมากถึง 3 สี คือ ขาเป็นสีแดง ตรงโคนขา ก้ามหนีบ และบริเวณขอบกระดองเป็นสีขาวย ตรงกลางกระดองเป็นสีน้ำเงิน ดูแล้วคล้ายกับธงชาติไทย ชาวบ้านจึงมักจะเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “ปูสามสี”

ปูราชินี ได้รับการตั้งชื่อเพื่อเป็นการถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสเจริญพระชนมายุครบ 5 รอบ พ.ศ.2535 มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Thaiphusa sirikit* (Naiyanetr, 1992) และมีชื่อภาษาอังกฤษว่า Regal Grab ปัจจุบันปูราชินีจัดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่หายากในสภาพธรรมชาติ

สำหรับใครที่ยังไม่เคยเห็นและอยากเห็นปูที่สวยงามที่สุดต้องลองเดินทางไปแถวอุทยานแห่งชาติท้องผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

เพราะปูชนิดนี้เป็นปูเฉพาะถิ่นและปัจจุบันจัดอยู่ในสภาพหายากในสภาพธรรมชาติ

ปูราชินีจึงกลายเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนเพราะเปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งผืนป่าท้องผาภูมิตะวันตกที่เกรงว่าใกล้จะสูญพันธุ์ ดังนั้น โครงการ BRT จึงได้ร่วมกับ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) สนับสนุนให้นายสิทธิพงศ์ วงศ์วิลาส ผู้ช่วยนักวิจัยโครงการ BRT

ทำการศึกษาปูราชินีเพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้เห็นคุณค่าและร่วมกันอนุรักษ์ปูราชินีให้อยู่คู่กับท้องถิ่นสืบไป

พบปูราชินีได้ที่ไหน?

จากการสอบถามชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ปุราชนีชอบอาศัยอยู่ตามริมลำห้วยและในพื้นที่ที่พื้ได้แก่บริเวณห้วยพัสดกลาง (บ้านพัสดกลาง) ห้วยปากคอก พุท่ามะเดื่อ และพุปุราชนี (อป.) โดยเฉพาะพุปุราชนีจะพบมากกว่าที่อื่น

ปุราชนีที่พบมักจะมีหลากหลายของสี คือ กลุ่มที่มีสีขาวส้สมสด และกลุ่มที่มีสีขาวเป็นสีขาว

โดยปกติปุราชนีจะออกจากรูมาเดินให้เห็นเต็มไปหมดในช่วงที่มีฝนตกหนักๆ ซึ่งบางครั้งสามารถจับได้เป็นกาสะมังเลยทีเดียว แต่ถ้าฝนฟ้าครึ้มก็จะพบบ่อยแค่ปากกรู

รุปุราชนีจะเป็นรูที่ตรงลงไป แล้วหักเป็นแนวระนาบยาวออกไป ความลึกของรูขึ้นอยู่กับความลึกของน้ำใต้ดิน

ในหน้าแล้งจะเอาดินมาพอกที่ปากกรูให้สูงขึ้นเพื่อกันน้ำเข้า และปิดปากกรูด้านบน ชาวบ้านยังบอกอีกว่าปุราชนีน่าจะออกลูกปีละครั้ง

โดยจะเห็นปุราชนีเริ่มมีไข่และออกลูกประมาณปลายเดือนกันยายน

บ้านหลังน้อยๆ ของปุราชนี

เมื่อสังเกตการกระจายของรูที่พุปุราชนี พบว่า มีการกระจายแบบไม่สม่ำเสมอ โดยจะรวมกันอยู่เป็นกระจุกๆ ตามโคนต้นไม้หรือพื้นที่โล่งๆ

สภาพทั่วไปของพุปุราชนีบริเวณที่พุพุรูอาศัยอยู่จะร่มรื่น มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม ปริมาณแสงส่องถึงพื้นน้อยมาก ไม้ชั้นกลางมีมากแต่ไม่แน่นที่บ

พื้นดินล่างมีเศษใบไม้ปกคลุมทั่วไป ไม้พื้นล่างและกล้าไม้มีน้อย

ลักษณะรูปุราชนีที่พบจะมีอยู่ 3 แบบ ดังนี้

1. เป็นกองมูลดิน และมีดินปิดปากกรู กองมูลดินจะมีความสูง 8-15 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางของกองมูลดิน จะอยู่ในช่วง 15-20 เซนติเมตร รูลักษณะนี้จะพบน้อย ประมาณร้อยละ 15 ของรูที่พบทั้งหมด
2. เป็นกองมูลดิน แต่ไม่มีดินปิดปากกรู กองมูลดินจะมีความสูง 6-10 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางของกองมูลดิน 14-17 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางของปากกรู 1.8-4.2 เซนติเมตร รูลักษณะนี้จะพบมากกว่าแบบแรก ประมาณร้อยละ 35 ของรูที่พบทั้งหมด
3. เป็นรูแบบเปิด ไม่มีกองมูลดินและไม่มีดินปิดปากกรู เส้นผ่าศูนย์กลางของปากกรู 1.5-4.8 เซนติเมตร รูลักษณะนี้จะพบมากที่สุดประมาณร้อยละ 50 ของรูที่พบ รูลักษณะนี้ รอยๆ ปากกรูจะสะอาด ในรัศมีจากขอบปากกรู 2-3 เซนติเมตร จะไม่มีเศษใบไม้กิ่งไม้อยู่เลย

พฤติกรรมน่ารักๆ ที่พบเห็นได้จากปุราชนี

จากการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมปราชินี พบว่า ปราชินีมีพฤติกรรมที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น พฤติกรรมการกินอาหารซึ่งปราชินีสามารถกินอาหารได้หลายชนิดทั้งเศษซากพืชซากสัตว์ และสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก เช่น หอย, เนื้อปลา, ไส้เดือน, จิ้งเหลน, ปูตัวเล็ก, อาหารแมว และข้าวสุก โดยปราชินีสามารถกินอาหารได้ทั้งในน้ำและบนบก นอกจากนี้ยังพบว่าปูนำอาหารลงไปกินในรูอีกด้วย โดยส่วนใหญ่จะออกมาหาอาหารเมื่อมีฝนตก

สำหรับการขุดรูนั้นปราชินีจะใช้ก้ามและปลายเล็บเท้าข้างใดข้างหนึ่งจิกลงดินแล้วโกยเข้าหาตัว ดินจะเป็นขุย แล้วปูจะใช้ก้ามและขาคู่ที่ 1 หนีบดินเข้าหาตัวแล้วเดินขึ้นมานบนปากรูแล้วใช้ก้ามดันดินออกไปวางไว้รอบๆ รู ในบางครั้งอาจเห็นการต่อสู้เพื่อแย่งรูกันเกิดขึ้น โดยปูที่แข็งแรงกว่าจะใช้ก้ามหนีบตัวปูที่อยู่ในรูออกมา หากปูเจ้าของรูสามารถต่อสู้ได้ก็จะได้ครอบครองรูต่อไป แต่หากว่าแพ้ก็ต้องสละรูนั้นให้กับผู้ชนะ ส่วนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างๆ พบว่าปูจะวิ่งลงรูทันทีแม้ว่าจะไม่ใช่รูของตนก็ตาม จากนั้นประมาณ 15 นาทีก็จะออกมาจากรู สิ่งเร้าที่ปูตอบสนองน้อยที่สุด ก็คือ แสงไฟ เมื่อเทียบกับเสียงเดินและเสียงพูดคุย

พฤติกรรมที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ ปูจะพ่นน้ำออกมาบางครั้งเป็นฟองอากาศแต่บางครั้งก็เป็นทางยาว ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 10-20 นาทีหรือมากกว่านั้น นอกจากนี้ปราชินียังมีการขับถ่ายโดยจะเปิดจับปั้งแล้วใช้ก้ามหนีบเอาแท่งอุจจาระออกมา

สำหรับใครที่ยังไม่รู้จะไปเที่ยวที่ไหนหรือกำลังมองหาที่เที่ยวเพื่อเติมเต็มกับธรรมชาติ ลองหาโอกาสมาเยือนทองผาภูมิโดยเฉพาะในช่วงหน้าฝน เพราะนอกจากจะได้สัมผัสกับธรรมชาติอันเขียวชอุ่มของผืนป่าทองผาภูมิตะวันตกแล้วยังเป็นโอกาสดีที่จะได้เห็น “ปราชินี” ปูน้ำจืดที่สวยงามและหายากชนิดหนึ่งของเมืองไทย

เรื่องและภาพ : สิทธิพงศ์ วงศ์วิลาส

ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย